

Prejudiciálna otázka o výklade práva Európskej únie a právo na spravodlivý proces

Hodás, M.*

HODÁS, M.: Prejudiciálna otázka o výklade práva Európskej únie a právo na spravodlivý proces.** Právny obzor, 106, 2023, č. 4, s. 291 – 301. <https://doi.org/10.31577/pravnyobzor.2023.4.02>

Preliminary question on the interpretation of European Union law and the right to a fair trial. The polycentrism of the law-making has implications for court proceedings. The decision of the Court of Justice of the EU in preliminary proceedings ensures a uniform interpretation of European Union law. Failure to submit a question to the Court of Justice of the EU may lead to a violation of the right to a fair trial and right to the legal judge.

Key words: *preliminary proceeding, uniform interpretation of the EU law, fair trial, right to the lawful judge, judicial dialogue, polycentrism of the law-making*

Úvod

Dnešná postmoderná či post-postmoderná doba sa vyznačuje nevyhnutnosťou koexistencie viacerých centier normotvorby, čo vedie k nevyhnutnosti interakcií týchto normotvorných centier a k osobitným požiadavkám, ktoré je nevyhnutné zohľadňovať pri tvorbe i aplikácii práva.

Polycentrizmus normotvorby má nielen významný vplyv na samotné normotvorné procesy, ale zároveň vznikajú aplikačné interakcie noriem vznikajúcich v rôznych normotvorných centrách. Tieto fakty majú následne implikácie i na procesné pravidlá v konaniach pred súdmi. V konkrétnom spore je často nevyhnutné aplikovať normy, ktorých pôvod je v rôznych normotvorných centrách na národnej (parlament, vláda) či nadnárodnej úrovni (Európska únia, Rada Európy, OSN, atď.).

Z dôvodu konzistencie interpretácie si normotvorné centrum na úrovni Európskej únie „uzurpuje“ výlučné právo podávať autonómny záväzný výklad príslušnej normy práva Európskej únie. To následne pre vnútroštátneho sudcu znamená nevyhnutnosť prerušiť konanie a o tento výklad požiadať.

V príspevku sa zaoberáme implikáciami inštitútu prejudiciálneho konania pred Súdnym dvorom Európskej únie, a to tak z pohľadu konzistencie práva Európskej únie, ako aj z pohľadu inštitútu práva na zákonného sudcu a práva na spravodlivý proces.

1. Inštitút prejudiciálnej otázky ako nástroj komunikácie

Nevyhnutnosť koherentnej interpretácie práva Európskej únie vo všetkých členských štátoch Európskej únie znamená nevyhnutnosť justičného dialógu medzi ná-

* Doc. JUDr. Milan Hodás, PhD., Katedra ústavného práva, Právnická fakulta UK v Bratislave. Autor tiež pôsobí ako spolupracujúci advokát v advokátskej kancelárii GHS Legal, s. r. o.

** Tento príspevok vznikol v rámci projektu APVV-19-0090 Právna metodológia pre dobu právneho pluralizmu.

rodnými justičnými orgánmi (súdmi) a Súdny dvorom Európskej únie. Tento dialóg je normatívne ukotvený v primárnom práve Európskej únie.

Podľa článku 19 ods. 3. písm. b) Zmluvy o Európskej únii rozhoduje Súdny dvor o prejudiciálnych otázkach o výklade práva Európskej únie alebo platnosti aktov prijatých inštitúciami na základe žiadosti vnútroštátnych súdnych orgánov.¹

Podľa článku 267 Zmluvy o fungovaní Európskej únie (ďalej len „ZFEÚ“) Súdny dvor Európskej únie má právomoc vydať predbežný nález o otázkach, ktoré sa týkajú:

- a) výkladu zmlúv;
- b) platnosti a výkladu aktov inštitúcií, orgánov alebo úradov alebo agentúr Únie.

Ak sa takáto otázka položí v konaní pred vnútroštátnym súdnym orgánom a tento súdny orgán usúdi, že rozhodnutie o nej je nevyhnutné pre vydanie jeho rozhodnutia, môže sa obrátiť na Súdny dvor Európskej únie, aby o nej rozhodol.

Ak sa takáto otázka položí v konaní pred vnútroštátnym súdnym orgánom, proti ktorého rozhodnutiu nie je prípustný opravný prostriedok podľa vnútroštátneho práva, je tento súdny orgán dokonca povinný sa obrátiť na Súdny dvor Európskej únie² (tzv. obligatórna aktívna legitímácia³).⁴ Povinnosť vzniesť predbežnú otázku je teda stanovená pre súdy poslednej inštancie, t. j. spravidla súdy hierarchicky najvyššie postavené. To však nebráni, aby sa s prejudiciálnou otázkou obrátili na Súdny dvor Európskej únie i súdy nižšieho stupňa^{5,6} (tzv. fakultatívna aktívna legitímácia⁷).⁸

V právnom poriadku Slovenskej republiky je mechanizmus dialógu medzi Súdny dvorom Európskej únie a súdmi Slovenskej republiky upravený v procesných kódexoch.

Podľa § 162 ods. 1 písm. c) Civilného sporového poriadku súd konanie preruší, ak podal návrh na začatie prejudiciálneho konania pred Súdny dvorom Európskej únie podľa medzinárodnej zmluvy, ktorou je Slovenská republika viazaná; uznesenie o návrhu na začatie prejudiciálneho konania súd bezodkladne doručí Ministerstvu spravodlivosti Slovenskej republiky (ďalej len „ministerstvo spravodlivosti“).⁹

¹ Pozri konsolidované znenie Zmluvy o Európskej únii, Úradný vestník Európskej únie C 202 zo 7. 6. 2016.

² Pozri konsolidované znenie Zmluvy o fungovaní Európskej únie, úradný vestník Európskej únie C 202 zo 7. 6. 2016.

³ KARAS, V., KRÁLIK, A. *Právo Európskej únie*. Praha : C. H. Beck 2012, s. 214.

⁴ Pozri tiež HARTLEY, T. C. *The Foundations of European Union Law, an Introduction to the Constitutional and Administrative Law of the European Union*. Oxford : Oxford University Press 2010, s. 301 a nasl.

⁵ Pozri napr. SYLLOVÁ, J., PÍTROVÁ, L., PALDUSOVÁ, H. a kol. *Lisabonská zmluva. Komentár*. Praha : C. H. Beck 2010, s. 838.

⁶ Podobne tiež CRAIG, P., DE BÚRCA, G. *EU LAW, TEXT, CASES AND MATERIALS*, sixth Edition, Oxford : Oxford University Press 2015, s. 466 – 468, pozri tiež GLAVINA, M. *Judicial Hierarchy in the Preliminary Ruling Procedure: Exploring the Relationship Between the First and Second Instance Courts*. In *European Papers*, Vol. 5, No 2, s. 799 – 823.

⁷ KARAS, V., KRÁLIK, A. *Právo Európskej únie*. Praha : C. H. Beck 2012, s. 214.

⁸ Pozri tiež PROCHÁZKA, R., ČORBA, J. *Právo Európskej únie (vybrané otázky pre právnu prax)*. Žilina : Poradca podnikateľa, 2007, s. 127 a nasl.

⁹ Bližšie tiež napr. ŠTEVČEK, M., FICOVÁ, S., BARICOVÁ, J., MESIARKINOVÁ, S., BAJÁNKOVÁ, J. TOMAŠOVIČ, M. a kol. *Civilný sporový poriadok. Komentár*. Praha : C. H. Beck 2016, s. 618.

Podľa § 100 ods. 1 písm. c) Správneho súdneho poriadku správny súd konanie uznesením preruší, ak podal návrh na začatie prejudiciálneho konania pred Súdnym dvorom Európskej únie podľa medzinárodnej zmluvy, ktorou je Slovenská republika viazaná; uznesenie o návrhu na začatie prejudiciálneho konania správny súd bezodkladne doručí ministerstvu spravodlivosti.

Podľa § 128 písm. b) Civilného mimosporového poriadku konanie možno prerušiť iba z dôvodu, že súd podal návrh na začatie prejudiciálneho konania pred Súdnym dvorom Európskej únie podľa medzinárodnej zmluvy, ktorou je Slovenská republika viazaná; uznesenie o návrhu na začatie prejudiciálneho konania súd bezodkladne doručí Ministerstvu spravodlivosti Slovenskej republiky.

Podľa § 241 ods. 3 Trestného poriadku samosudca preruší trestné stíhanie, ak požiada Súdny dvor Európskej únie o vydanie predbežného rozhodnutia. Podľa § 244 ods. 4 Trestného poriadku predseda senátu preruší trestné stíhanie, ak požiada Súdny dvor Európskej únie o vydanie predbežného rozhodnutia.

Platí zásada, že všetky sudy členských štátov sú riadne sudy Európskej únie, to znamená, že každý vnútroštátny sudca je „*juge commun de droit communautaire*“.¹⁰ Neobmedzené právo súdov nižšieho stupňa podať prejudiciálnu otázku a povinnosť súdov konečnej inštancie podať prejudiciálnu otázku je preto korelátom tejto úlohy.¹¹

Súd sa môže obrátiť na Súdny dvor Európskej únie s prejudiciálnou otázkou bez ohľadu na to, či ide o priamo aplikovateľné ustanovenie práva Európskej únie.¹² Výnimkou z povinnosti položiť prejudiciálnu otázku sú ustanovenia, ktoré sú natoľko jednoznačné a jasné, že nepotrebujú interpretáciu (*clara non sunt interpretanda*), čiže súd aplikujúci ustanovenie nemá rozumné interpretačné pochybnosti v súvislosti s aplikovaným/interpretovaným ustanovením (*acte clair* doktrína).¹³

Rovnako súd nemá povinnosť položiť prejudiciálnu otázku v prípadoch, ak je skúmaná otázka identická s otázkou v obdobnom konaní, na ktorú už Súdny dvor Európskej únie odpovedal (doktrína *acte éclairé*).¹⁴ Súdny dvor Európskej únie však nie je oprávnený riešiť skutkové okolnosti jednotlivéj prejednávanej veci, ani otázky výkladu národného práva členského štátu Európskej únie.¹⁵ Tieto kompetenčné limity Súdneho dvora Európskej únie vedú k špecifickej forme prejudiciálnych otázok

¹⁰ DANWITZ, Ordentlicher Richter des Unionsrechts, ZESAR 2008, 57 (58), citované podľa LATZEL, C., STREINZ, T. Das richtige Vorabentscheidungsersuchen. In *Neue Juristische Online-Zeitschrift* 4, 2013, s. 97.

¹¹ LATZEL, C., STREINZ, T. Das richtige Vorabentscheidungsersuchen. In *Neue Juristische Online-Zeitschrift* 4, 2013, s. 97.

¹² CRAIG, P., DE BÚRCA, G. *EU LAW, TEXT, CASES AND MATERIALS*. Sixth edition, Oxford : Oxford University Press 2015, s. 466.

¹³ Pozri napr. STREINZ, R. *Europarecht*. 9. Auflage, Heidelberg, München, Landsberg, Frechen, Hamburg: C. F. Müller 2012, s. 246 – 247; CRAIG, P., DE BÚRCA, G. *EU LAW, TEXT, CASES AND MATERIALS*. 6. edition, Oxford : Oxford University Press 2015, s. 500 – 501.

¹⁴ Čiže odpoveď je zrejماً z predchádzajúcej judikatúry Súdneho dvora Európskej únie. Pozri napr. KLÍMA, K. a kol. *Evropské právo*. Plzeň : Aleš Čeněk 2011, s. 326 alebo SIMAN, M., SLAŠŤAN, M. *Právo Európskej únie, inštitucionálny systém a právny poriadok Únie s judikatúrou*. Bratislava : Euroiuris 2012, s. 698 a nasl.

¹⁵ Pozri napr. BOBEK, M., KOMÁREK, J., PASSER, J. M., GILLIS, M. *Předběžná otázka v komunitárním právu*. Praha : Linde 2005, s. 177.

a špecifickej forme odpovedí na prejudiciálne otázky. Súd členského štátu Európskej únie nemôže položiť otázku smerujúcu k posúdeniu platnosti národného práva. Musí sa spýtať, „Či právu Európskej únie neodporuje ustanovenie vnútroštátneho poriadku, ktoré ...“.

Prejudiciálne konanie v zmysle článku 267 ZFEÚ predstavuje spojovací prvok medzi národnou úrovňou a úrovňou Európskej únie.¹⁶ Proces prejudiciálneho konania predstavuje hlavnú formu spolupráce medzi národnými súdmi a Súdny dvorom Európskej únie¹⁷ a plní veľmi významnú úlohu spočívajúcu v jednote práva Európskej únie a jeho jednotnej aplikácii v jednotlivých členských štátoch.^{18,19} Literatúra v súvislosti s prejudiciálnym konaním a spolupracou s národnými súdmi hovorí o kľúčovej zodpovednosti Súdneho dvora Európskej únie.²⁰ Inštitút prejudiciálneho konania je považovaný za kľúčový prvok („chrbtovú kosť“) práva Európskej únie,²¹ pričom je zdôrazňovaná dôležitosť pre autonómnosť právneho poriadku Európskej únie.²² Pojmy a ustanovenia práva Európskej únie je totiž potrebné vykladať autonómne, bez zohľadňovania národných jazykových, či iných konotácií.

Ako zdôrazňuje Súdny dvor Európskej únie vo svojej ustálenej judikatúre, konanie o predbežnej otázke upravené v článku 267 ZFEÚ, ktoré je kľúčovým bodom súdneho systému zavedeného zmluvami, nastoľuje dialóg medzi jednotlivými súdmi, konkrétne medzi Súdny dvorom Európskej únie a súdmi členských štátov, ktorého cieľom je zaistiť jednotný výklad únijného práva, čím sa umožňuje zaručiť jeho súdržnosť, plný účinok a autonómiu a v konečnom dôsledku aj špecifický charakter práva zavedeného zmluvami [v tomto zmysle pozri posudok 2/13 (pristúpenie Únie k EDĽP) z 18. decembra 2014, EU:C:2014:2454, bod 176 a tam citovaná judikatúra a rozsudok zo dňa 6. marca 2018, Achmea, C-284-16, EU:C:2018:158, bod 37].²³ To potvrdzuje i právna teória/doktrína, ktorá konštatuje, že stretnutie národnej a nadná-

¹⁶ SCHULZE, R., ZULEEG, M., KADELBACH, S. (ed.) *Europarecht. Handbuch für die deutsche Rechtspraxis*. 2. Auflage. Baden-Baden : Nomos Verlagsgesellschaft, 2010, s. 569.

¹⁷ KACZOROWSKA, A. *European Union Law*. second edition, Oxon, New York : Routledge, 2011, s. 258.

¹⁸ TICHÝ, L., ARNOLD, R., ZEMÁNEK, J. KRÁL, R., DUMBROVSKÝ, T. *Evropské právo*. 5. přepracované vydání. Praha : C. H. Beck, 2014, s. 305.

¹⁹ Podobne tiež napr. FOSTER, N. *EU Treaties & Legislation 2011 – 2012*. 22nd edition, Oxford : Oxford University Press 2011, s. 178.

²⁰ Pozri napr. HORVÁTH, Z. *Handbook on the European Union*, fourth edition in English, Budapest : HVG-ORAC Publishing House, 2011, s. 135.

²¹ Napr. BOBEK, M. Institutional Report, National Courts and the Enforcement of EU Law. In *National Courts and the Enforcement of EU Law: The Pivotal Role of National Courts in the EU Legal Order*, Vol. 1., The XXIX FIDE Congress in the Hague, 2020 Congress Publications, Hague : Eleven International Publishing 2020, s. 84; podobne tiež KROMMENDIJK, J. It takes Two to Tango: The Preliminary Reference Dance between the Court of Justice of the European Union and National Courts. In *European Papers*, Vol. 5, No. 2, s. 745 – 754.

²² DOUGAN, M. General Report, National Courts and the Enforcement of EU Law. In BOTMAN, M., LANGER, J. (eds.) *National Courts and the enforcement of EU Law: The pivotal role of national courts in the EU legal order*. The XXIX. FIDE Congress in the Hague, Vol. 1., Hague : Eleven International Publishing 2020, s. 53.

²³ Pozri bod 27. rozsudku Súdneho dvora Európskej únie vo veci C-561/19 zo 6. októbra 2021.

rodnej úrovne prirodzene implikuje nevyhnutnosť centrálnej inštitúcie, čiže Súdneho dvora Európskej únie, ktorý zabezpečí jednotný výklad a uplatňovanie práva Európskej únie.²⁴

Mechanizmus predkladania predbežných otázok upravený týmto ustanovením má totiž za cieľ zaistiť úniijnému právu za všetkých okolností vo všetkých členských štátoch rovnaký účinok a brániť tak rozdielnemu výkladu tohto práva, ktoré majú vnútroštátne sudy použiť, a zaistiť jeho použitie tým, že ponúka vnútroštátnym súdom prostriedok na odstránenie ťažkostí, ktoré by mohli vyvolávať požiadavky priznať úniijnému právu jeho plný účinok v rámci súdnych systémov členských štátov. Vnútroštátne sudy majú teda najširšiu možnosť, či dokonca povinnosť obrátiť sa na Súdny dvor, pokiaľ zastávajú názor, že vec, ktorú prerokúvajú, vyvoláva otázky vyžadujúce výklad alebo posúdenie platnosti ustanovení práva Únie, o ktorých musia rozhodnúť [pozri v tomto zmysle posudok 1/09 (Dohoda o vytvorení jednotného systému na riešenie sporov týkajúcich sa patentov) z 8. marca 2011, EÚ:C:2011:123, bod 83 a citovaná judikatúra].²⁵

Systém stanovený v článku 267 ZFEÚ teda zavádza priamu spoluprácu medzi Súdny dvorom Európskej únie a vnútroštátnymi súdmi, v rámci ktorej sa tieto sudy úzko podieľajú na správnom použití a jednotnom výklade práva Únie, ako aj na ochrane práv priznaných týmto právnym poriadkom jednotlivcom [pozri v tomto zmysle posudok 1/09 (Dohoda o vytvorení jednotného systému na riešenie sporov týkajúcich sa patentov) z 8. marca 2011, EÚ:C:2011:123, bod 84].²⁶

V rámci tejto spolupráce Súdny dvor Európskej únie poskytuje vnútroštátnym súdom ako súdom povereným uplatňovaním práva Únie [pozri v tomto zmysle rozsudok zo 6. októbra 1982, Cilfit a i., 283/81, EÚ:C:1982:335, bod 7] výklad práva Únie, ktorý je pre nich potrebný na vyriešenie sporu, ktorý majú rozhodnúť (pozri v tomto zmysle rozsudky z 9. septembra 2015, Ferreira da Silva e Brito a i., C-160/14, EÚ:C:2015:565, bod 37, a z 5. decembra 2017, MAS a MB, C-42/17, EÚ:C:2017:936, bod 23].²⁷

Z uvedeného vyplýva, že funkcie zverené jednak vnútroštátnym súdom a jednak Súdny dvor Európskej únie sú zásadné pre zachovanie samotnej povahy práva zavedeného zmluvami [posudok 1/09 (Dohoda o vytvorení jednotného systému pre riešenie sporov týkajúcich sa patentov) z 8. marca 2011, EÚ: C:2011:123, bod 85].²⁸

Súdny dvor Európskej únie v tomto kontexte opakovane zdôrazňuje, že ak nemožno proti rozhodnutiu vnútroštátneho súdu podať súdnu cestou opravný prostriedok podľa vnútroštátneho práva, je tento vnútroštátny súd v zásade povinný predložiť Súdny dvor Európskej únie žiadosť v zmysle článku 267 tretieho odseku

²⁴ Porovnaj napr. FRENZ, W. *Europarecht*, Berlin, Heidelberg: Springer 2016, s. 452 a nasl.

²⁵ Pozri bod 28. rozsudku Súdneho dvora Európskej únie vo veci C-561/19 zo 6. októbra 2021.

²⁶ Pozri bod 29. rozsudku Súdneho dvora Európskej únie vo veci C-561/19 zo 6. októbra 2021.

²⁷ Pozri bod 30. rozsudku Súdneho dvora Európskej únie vo veci C-561/19 zo 6. októbra 2021.

²⁸ Pozri bod 31. rozsudku Súdneho dvora Európskej únie vo veci C-561/19 zo 6. októbra 2021.

ZFEÚ, ak je pred ním vznesená otázka týkajúca sa výkladu práva Únie (rozsudok z 15. marca 2017, Aquino, C-3/16, EÚ:C:2017:209, bod 42 a citovaná judikatúra).²⁹

2. Náležitosti návrhu na začatie prejudiciálneho konania

Náležitosti návrhu na začatie prejudiciálneho konania stanovuje článok 94 rokovacieho poriadku Súdneho dvora Európskej únie.³⁰ Návrh na začatie prejudiciálneho konania okrem znenia prejudiciálnych otázok položených Súdnemu dvoru Európskej únie obsahuje:

- stručné zhrnutie predmetu sporu, ako aj relevantné skutočnosti, ktoré zistil vnútroštátny súd, alebo aspoň zhrnutie skutkového stavu, z ktorého prejudiciálne otázky vychádzajú;
- znenie vnútroštátnych právnych predpisov, ktoré možno v danom prípade použiť, a prípadne príslušnú vnútroštátnu judikatúru;
- uviedenie dôvodov, pre ktoré sa vnútroštátny súd rozhodol položiť otázku o výklade alebo platnosti určitých ustanovení práva Únie, ako aj súvislosti, ktoré vnútroštátny súd vidí medzi týmito ustanoveniami a svojou právnou úpravou uplatniteľnou vo vnútroštátnom konaní.

Ak chýbajú jeden alebo viacero z údajov stanovených v článku 94 rokovacieho poriadku Súdneho dvora Európskej únie môže Súdny dvor Európskej únie podľa článku 53 ods. 2 rokovacieho poriadku rozhodnúť, že nie je príslušný prerokovať prejudiciálne otázky a rozhodnúť o nich, alebo môže odmietnuť návrh na začatie prejudiciálneho konania ako neprípustný.

V tomto kontexte Súdny dvor Európskej únie vypracoval pre súdy členských štátov Európskej únie odporúčanie pre vnútroštátne súdy pri podávaní návrhov na začatie prejudiciálneho konania.³¹

Modernizácia (elektronizácia) komunikácie sa nevyhla ani konaniu pred Súdnym dvorom Európskej únie. Elektronické podávanie a doručovanie procesných písomností umožňuje informačná aplikácia s názvom e-Curia, spoločná pre súdne orgány, z ktorých sa skladá Súdny dvor Európskej únie.³²

3. Inštitút zákonného sudcu

Opomenutím povinnosti predložiť Súdnemu dvoru Európskej únie prejudiciálnu otázku môže byť negatívne dotknuté právo na zákonného sudcu a tým i právo na spravodlivý proces.

Inštitút zákonného sudcu je súčasťou práva na spravodlivý proces. Možno povedať, že tento inštitút je procesnou zárukou nezávislosti súdnej moci. Inštitút zákon-

²⁹ Pozri bod 32. rozsudku Súdneho dvora Európskej únie vo veci C-561/19 zo 6. 10. 2021.

³⁰ Pozri Úradný vestník Európskej únie L 265 z 29. 9. 2012.

³¹ Úradný vestník Európskej únie C 380 z 8. 11. 2019.

³² Rozhodnutie Súdneho dvora Európskej únie zo 16. októbra 2018 o podávaní a doručovaní procesných písomností prostredníctvom aplikácie e-Curia (Úradný vestník Európskej únie L 293 z 20. 11. 2018).

ného sudcu vyjadruje rovnosť všetkých pred zákonom i súdom a zároveň zákaz stanoviť príslušnosť súdu inak ako zákonom. Neprípustné je akékoľvek svojvoľné ad hoc určovanie sudcu na riešenie jednotlivých prípadov.³³ Právo nebyť odňatý zákonnému súdu a zákonnému sudcovi je úzko previazané s princípom právneho štátu a z neho vychádzajúcej deľby moci, pričom jeho účelom je ochrana súdnej moci pred zásahmi zákonodarnej a najmä výkonnej moci.³⁴ Ústavný súd Slovenskej republiky zdôraznil, že „(z)ákladné právo na zákonného sudcu predstavuje v právnom štáte jednu zo základných garancií nezávislého a nestranného rozhodovania súdu a sudcu. Toto základné právo je ústavnou zárukou pre každého účastníka konania, že v jeho veci bude rozhodovať súd a sudcovia, ktorí sú na to povolani podľa vopred známych pravidiel, ktoré sú obsahom rozvrhov práce upravujúcich pridelovanie súdnych prípadov jednotlivým sudcom tak, aby bola zachovaná zásada pevného pridelovania súdnej agendy a aby bol vylúčený (pre rôzne dôvody a rozličné účely) výber súdov a sudcov ‚ad hoc‘ (m. m. I. ÚS 239/04). Rozhodovanie veci zákonným sudcom (aj súdom) je tak základným predpokladom na naplnenie podmienok spravodlivého procesu (IV. ÚS 345/09). ... Pojem zákonného sudcu je definovaný viacerými na seba nadväzujúcimi kritériami, ktoré súčasne tvoria navzájom prepojené garancie reálneho obsahu tohto základného práva. K týmto kritériám treba priradiť v prvom rade vecnú, funkčnú a miestnu príslušnosť súdov a následne obsadenie príslušného súdu...“³⁵

Podľa Ústavného súdu Slovenskej republiky: „(p)rvoradým účelom základného práva na zákonného sudcu vyplývajúceho z čl. 48 ods. 1 ústavy je zabrániť tomu, aby súd, ktorý má konkrétnu vec prerokovať a rozhodnúť, bol obsadený spôsobom, ktorý by sa dal označiť za svojvoľný alebo za účelový. Toto základné právo je konkretizované v procesných kódexoch...“³⁶

Z pohľadu obligatórneho justičného dialógu je v tomto kontexte zaujímavá nemecká doktrína. V uznesení zo 16. decembra 2014 Spolkový ústavný súd v Karlsruhe sp. zn. 1 BvR 2142/11 konštatuje, že ak sudca vyloží ustanovenie ústavno-konformným spôsobom namiesto toho, aby vec predložil Spolkovému ústavnému súdu, porušuje týmto postupom právo na zákonného sudcu.

4. Opomenutie povinnosti predložiť prejudiciálnu otázku Súdnemu dvoru Európskej únie

Rozsudok vydaný Súdnym dvorom Európskej únie v rámci prejudiciálneho konania o výklad práva Európskej únie je na účely rozhodnutia v spore pred vnútroštát-

³³ Porovnaj BARTOŇ, M., KRATOCHVÍL, J., KOPA, J., TOMOSZEK, M., JIRÁSEK, J., SVAČEK, O. *Základní práva*. Praha : Leges, 2016, s. 529 – 530.

³⁴ OROSZ, L., SVÁK, J. a kol. *Ústava Slovenskej republiky. Komentár*. Zväzok I. Bratislava : Wolters Kluwer, 2021, s. 640.

³⁵ Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky II. ÚS 577/2015 z 12. januára 2017.

³⁶ Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky zo 17. júna 2015 vo veci II. ÚS 893/2014.

ným súdom pre tento vnútroštátny súd záväzný v spore, ktorý prejednáva.³⁷ Nesplnenie povinnosti predložiť prejudiciálnu otázku Súdnemu dvoru Európskej únie má viaceré implikácie.

Nepoloženie prejudiciálnej otázky predstavuje explicitné porušenie článku 267 Zmluvy o fungovaní Európskej únie. Keďže Súdny dvor Európskej únie svojím výkladom zabezpečuje unifikovaný obsah práva Európskej únie, nepredloženie prejudiciálnej otázky predstavuje významné ohrozovanie tohto jednotného obsahu práva Európskej únie, čo má negatívny dosah na právnu istotu ako elementárnu zložku právneho štátu. Z metaprávneho hľadiska možno hovoriť o ohrozovaní fungovania jednotného vnútorného trhu Európskej únie.

Opomenutie povinnosti predložiť prejudiciálnu otázku predstavuje aj porušenie ústavného práva na zákonného sudcu^{38,39,40,41} porušenie práva na súdnu ochranu, čiže porušenie článku 46 ods. 2, článku 48 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky a článku 38 ods. 1 Listiny základných práv a slobôd, ako aj práva na spravodlivé súdne konanie podľa článku 6 ods. 1 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd.^{42,43}

V tomto kontexte poukazujem na nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. II. ÚS 381/2018 z 11. októbra 2018: „*Ak súd poslednej inštancie v prípade, že skúmané ustanovenie európskeho práva nemožno považovať za celkom jasné (acte clair) alebo judikáciou Súdného dvora Európskej únie za objasnené v dostatočnej miere (acte éclairé), nepoloží Súdnemu dvoru Európskej únie prejudiciálnu otázku zameranú na správnu interpretáciu tohto ustanovenia, poruší základné právo strán konania na súdnu ochranu a na zákonného sudcu, resp. ich právo na spravodlivé súdne konanie.*“

V rozsahu výkladu práva Európskej únie je zákonným sudcom vo veci začatej pred vnútroštátnym súdom nielen sudca určený rozvrhom práce podľa osobitných predpisov, ale aj „komunitárny“ sudca. V tomto zmysle poukazujeme na Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. IV. ÚS 206/08 z 3. júla 2008:

„*V rozsahu výkladu práva Európskeho spoločenstva je zákonným sudcom vo veci začatej pred vnútroštátnym súdom nielen sudca určený rozvrhom práce podľa oso-*

³⁷ V tomto zmysle najmä rozsudky Súdného dvora Európskej únie z 3. februára 1977, Benedetti, 52/76, EU:C:1977:16, bod 26, a z 22. februára 2022, RS (Účinok rozsudkov Ústavného súdu), C-430/21, EU:C:2022:99, bod 74.

³⁸ Pozri napr. ŠIMÍČEK, V. Právo na zákonného sudcu v České republice. In *Právník*, 10, 2017, s. 825 – 841.

³⁹ Per analogiam pozri SCHULZE, R., ZULEEG, M., KADELBACH, S. (ed.) *Europarecht. Handbuch für die deutsche Rechtspraxis*. 2. Auflage. Baden-Baden : Nomos Verlagsgesellschaft, 2010, s. 461.

⁴⁰ Pozri tiež napr. GRMELOVÁ, N. Nepoložení předběžné otázky Soudnímu dvoru Evropské unie jako porušení práva na spravedlivý proces. In *Mezinárodní vztahy*, 4, 2014, s. 102 – 120.

⁴¹ KINGREEN, T. Unterlassen einer Vorlage nach Art. 267 III AEUV als Verletzung von Art. 101 I 2 GG, *JURA – Juristische Ausbildung*, Vol. 40, No. 8, 2018, s. 847 – 847.

⁴² Pozri napr. OROSZ, L., SVÁK, J. a kol. *Ústava Slovenskej republiky. Komentár*. Zväzok I. Bratislava : Wolters Kluwer 2021, s. 640 a nasl.

⁴³ Bližšie k právu na zákonného sudcu napr. DRGONEC, J. *Ústava Slovenskej republiky. Teória a prax*. Bratislava : C. H. Beck 2015, s. 917 a nasl.

bitných predpisov, ale aj komunitárny sudca, lebo jeho povinnosť rozhodnúť o otázkach interpretácie komunitárneho práva je súčasne aj jeho oprávnením, ktoré nemožno zásadne obísť, a ak, tak len komunitárnym právom určenými spôsobmi.

Ak sa v spore v konaní pred vnútroštátnym súdom nepodielal svojím výkladom práva spoločenstva komunitárny sudca, hoci tento výklad bol nevyhnutný na rozhodnutie vo veci samej, potom vnútroštátny súd bol v tejto časti konania pred ním neprávne obsadený.“

Rovnako Európsky súd pre ľudské práva nevyklučuje, že nepodaním prejudiciálnej otázky môže byť porušená spravodlivosť konania, a to aj v prípadoch, keď nejde o súd poslednej inštancie.⁴⁴ Ako konštatuje Európsky súd pre ľudské práva v rozhodnutí *Harisch v. Nemecko* z 11. apríla 2019 (sťažnosť č. 50053/16), ak vnútroštátny súd opomenie predloženie prejudiciálnej otázky arbitrárne, môže to mať dosahy na spravodlivosť súdneho konania v zmysle článku 6 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd. Takéto nepredloženie prejudiciálnej otázky môže byť považované za arbitrárne v prípadoch, keď aplikovateľné pravidlá nedovoľujú výnimku z povinnosti položiť prejudiciálnu otázku, ďalej v prípadoch, kde je odmietnutie položiť prejudiciálnu otázku odôvodnené inými dôvodmi, ako dôvodmi, ktoré stanovujú platné právne pravidlá, ako aj prípady, keď odmietnutie položiť prejudiciálnu otázku nie je dostatočne odôvodnené.⁴⁵ Opomenutie položiť prejudiciálnu otázku Súdnemu dvoru Európskej únie spájajú so zásahom do ústavného práva na zákonného sudcu i judikatúra Ústavného súdu Českej republiky,⁴⁶ či judikatúra Spolkového ústavného súdu v Karlsruhe.⁴⁷

5. Prejudiciálne konanie pred Súdnym dvorom Európskej únie a pokračovanie vo vnútroštátnom konaní

Neskoro poskytnutá spravodlivosť sa rovná nespravodlivosti – „Justice delayed is justice denied“, preto je mimoriadne dôležitá efektívnosť súdneho konania. V rozsudku nie vo veci C-176/22 BK A ŽP zo dňa 17. mája 2023 Súdny dvor Európskej únie rozhodol, že návrh na začatie prejudiciálneho konania zaslaný Súdnemu dvoru Európskej únie nebráni vnútroštátnemu súdu, aby čiastočne konal v konaní vo veci samej. Právo Únie nebráni tomu, aby vnútroštátny súd, ktorý podal na Súdny dvor návrh na začatie prejudiciálneho konania, prerušil konanie vo veci samej iba vo vzťahu k aspektom tohto konania, na ktoré môže mať vplyv odpoveď Súdnemu dvo-

⁴⁴ V tomto zmysle pozri napr. rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci *ULLENS DE SCHOOTEN AND REZABEK v. BELGIUM* (Applications nos. 3989/07 and 38353/07) z 20. septembra 2011, bod. 59; alebo rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci *SOMORJAI v. HUNGARY* (Application no. 60934/13) z 28. augusta 2018, bod 56.

⁴⁵ Bod 33. rozsudku Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci *Harisch v. Nemecko* z 11. apríla 2019 (sťažnosť č. 50053/16).

⁴⁶ Pozri nálež druhého senátu Ústavného súdu Českej republiky z 29.11.2011, sp. zn. II. ÚS 1658/11.

⁴⁷ Rozhodnutie Spolkového ústavného súdu z 8.4.1987, sp. zn. 2 BvR 687/85 (Kloppenburger, BVerfGE 75, 223).

ra na tento návrh.⁴⁸ Zachovanie užitočného účinku konania o prejudiciálnej otázke totiž nie je prakticky znemožnené alebo nadmerne sťažené v dôsledku vnútroštátneho pravidla, ktoré umožňuje, aby sa v čase medzi okamihom podania návrhu na začatie prejudiciálneho konania Súdnemu dvoru a okamihom poskytnutia odpovede Súdnym dvorom pokračovalo v konaní vo veci samej a aby sa tak vykonali určité procesné úkony. Ide o procesné úkony, ktoré vnútroštátny súd považuje za nevyhnutné a ktoré sa týkajú aspektov nesúvisiacich s položenými prejudiciálnymi otázkami, teda procesné úkony, ktoré nemôžu zabrániť vnútroštátnemu súdu, aby v spore vo veci samej tejto odpovedi vyhovel.⁴⁹

Záver

Nepoloženie prejudiciálnej otázky predstavuje explicitné porušenie článku 267 Zmluvy o fungovaní Európskej únie. Keďže Súdny dvor Európskej únie svojím výkladom zabezpečuje unifikovaný obsah práva Európskej únie, nepredloženie prejudiciálnej otázky predstavuje významné ohrozovanie tohto jednotného obsahu práva Európskej únie. Z metaprávneho hľadiska možno hovoriť o ohrozovaní fungovania jednotného vnútorného trhu Európskej únie.

Rozsudok vydaný Súdnym dvorom Európskej únie v rámci prejudiciálneho konania o výklad práva Európskej únie je na účely rozhodnutia v spore pred vnútroštátnym súdom pre tento vnútroštátny súd záväzný v spore, ktorý prejednáva.⁵⁰

Právo Únie nebráni tomu, aby vnútroštátny súd, ktorý podal na Súdny dvor návrh na začatie prejudiciálneho konania, prerušil konanie vo veci samej iba vo vzťahu k aspektom tohto konania, na ktoré môže mať vplyv odpoveď Súdneho dvora na tento návrh, a čiastočne ďalej konal vo veci samej.

Právo na zákonného sudcu je jednou z elementárnych zložiek tvoriacich právo na spravodlivý proces. Nepoložením prejudiciálnej otázky Súdnemu dvoru Európskej únie súdom poslednej inštancie môže byť významne porušené právo na zákonného sudcu a tým i právo na spravodlivý proces v zmysle článku 6 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd, čo potvrdzuje Európsky súd pre ľudské práva v svojej rozhodovacej praxi (rozhodnutie ESHP Harisch v. Nemecko z 11. apríla 2019, sťažnosť č. 50053/16).

Literatúra

BARTOŇ, M., KRATOCHVÍL, J., KOPA, J., TOMOSZEK, M., JIRÁSEK, J., SVAČEK, O. *Základní práva*. Praha : Leges 2016, 608 s. ISBN:978-80-7502-128-1

⁴⁸ Rozsudok Súdneho dvora Európskej únie zo 17. mája 2023 vo veci C-176/22 BK A ŽP, ECLI:EU:C:2023:416, bod 32.

⁴⁹ Rozsudok Súdneho dvora Európskej únie zo 17. mája 2023 vo veci C-176/22 BK A ŽP, ECLI:EU:C:2023:416, bod 28.

⁵⁰ V tomto zmysle najmä rozsudky Súdneho dvora Európskej únie z 3. februára 1977, *Benedetti*, 52/76, EU:C:1977:16, bod 26, a z 22. februára 2022, RS (Účinok rozsudkov Ústavného súdu), C-430/21, EU:C:2022:99, bod 74.

- BOBEK, M., KOMÁREK, J., PASSER, J. M., GILLIS, M. *Předběžná otázka v komunitárním právu*. Praha : Linde, 2005
- BOBEK, M. Institutional Report, National Courts and the Enforcement of EU Law. In *National Courts and the Enforcement of EU Law: The Pivotal Role of National Courts in the EU Legal Order*, Vol. 1., The XXIX FIDE Congress in the Hague, 2020 Congress Publications, Hague: Eleven International Publishing 2020
- BROBERG, M. Judicial Coherence and the Preliminary Reference Procedure. In *Review of European Administrative Law*, 2, 2015, [7.7. 2023] Dostupné na: <https://www.uitgeverijparis.nl/nl/reader/197175/1001249415>
- CRAIG, P., DE BÚRCA, G. *EU LAW, TEXT, CASES AND MATERIALS*. Sixth Edition, Oxford : Oxford University Press, 2015
- FOSTER, N. *EU Treaties & Legislation 2011 – 2012*. 22nd edition, Oxford : Oxford University Press, 2011
- FRENZ, W. *Europarecht*. Berlin, Heidelberg : Springer, 2016
- GLAVINA, M. Judicial Hierarchy in the Preliminary Ruling Procedure: Exploring the Relationship
- GRMELOVÁ, N. Nepoložení předběžné otázky Soudnímu dvoru Evropské unie jako porušení práva na spravedlivý proces. In *Mezinárodní vztahy*, 4, 2014, s. 102 – 120
- Between the First and Second Instance Courts, *European Papers*, Vol. 5, No 2, s. 799 – 823.
- HARTLEY, T.C. *The Foundations of European Union Law, an Introduction to the Constitutional and Administrative Law of the European Union*. Oxford : Oxford University Press, 2010
- HORVÁTH, Z. *Handbook on the European Union, fourth edition in English*. Budapest : HVG-ORAC Publishing House, 2011
- KACZOROWSKA, A. *European Union Law*. Second edition, Oxon, New York : Routledge, 2011
- KARAS, V., KRÁLIK, A. *Právo Európskej únie*. Praha : C. H. Beck, 2012
- KINGREEN, T. Unterlassen einer Vorlage nach Art. 267 III AEUV als Verletzung von Art. 101 I 2 GG, *JURA - Juristische Ausbildung*, vol. 40, no. 8, 2018, s. 847 – 847
- KLÍMA, K. a kol. *Evropské právo*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2011
- KROMMENDIJK, J. It takes Two to Tango: The Preliminary Reference Dance between the Court of Justice of the European Union and National Courts. In *European Papers*, Vol. 5, No. 2, s. 745 – 754
- LEIJON, K., GLAVINA, M. Why passive? Exploring national judges' motives for not requesting preliminary rulings. In *Maastricht Journal of European and Comparative Law*, Vol. 29 (2), 2022, s. 263 – 285
- OROSZ, L., SVÁK, J. a kol. *Ústava Slovenskej republiky. Komentár*. Zväzok I., Bratislava : Wolters Kluwer 2021
- SVÁK, J. 25 rokov Slovenska a 25 problémov slovenského súdnictva. In *ACTA FACULTATIS IURIDICAE UNIVERSITATIS COMENIANAE* Tomus XXXVIII 1/2019, s. 157 – 202
- SYLLOVÁ, J., PÍTROVÁ, L., PALDUSOVÁ, H. a kol. *Lisabonská zmluva. Komentár*. Praha : C. H. Beck 2010
- PROCHÁZKA, R., ČORBA, J. *Právo Európskej únie (vybrané otázky pre právnu prax)*. Žilina : Poradca podnikateľa 2007
- SCHULZE, R., ZULEEG, M., KADELBACH, S. (ed.) *Europarecht. Handbuch für die deutsche Rechtspraxis*. 2. Auflage. Baden-Baden : Nomos Verlagsgesellschaft, 2010
- SIMAN, M., SLAŠŤAN, M. *Právo Európskej únie, inštitucionálny systém a právny poriadok Únie s judikatúrou*. Bratislava : Euroiuris, 2012
- STREINZ, R. *Europarecht*, 9. Auflage, Heidelberg, München, Landsberg, Frechen, Hamburg : C. F. Müller, 2012
- ŠIMÍČEK, V. Právo na zákonného sudce v České republice. In *Právník*, 10, 2017, s. 825 – 841
- ŠTEVČEK, M., FICOVÁ, S., BARICOVÁ, J., MESIARKINOVÁ, S., BAJÁNKOVÁ, J. TOMAŠOVIČ, M. a kol. *Civilný sporový poriadok. Komentár*. Praha : C. H. Beck, 2016
- TELEKI, C. Due Process and Fair Trial in EU Competition Law, The Impact of Article 6 of the European Convention on Human Rights, Leiden, Boston : Brill Nijhoff 2021, ISBN: 978-90-04-44749-3
- TICHÝ, L., ARNOLD, R., ZEMÁNEK, J. KRÁL, R. , DUMBROVSKÝ, T. *Evropské právo*. 5. přepracované vydání. Praha : C. H. Beck. 2014